

(National Interest, 25.5.2012)

Током последње деценије, цена изградње држава за САД била је више билиона (хиљаду милијарди) долара. Поред добро познатих случајева Ирака и Авганистана, Вашингтон је настављао са слањем средстава на више места широм света – на места која и нису свакодневно на насловним страницама. Нефункционална држава – Босна – на ногама се одржава захваљујући великодушности евро-атлантских сила, док се у Сомалији из западних фондова плаћају рачуни за неефикасну прелазну владу и за војне снаге Афричке уније послате да у Могадишу ту владу штите.

Пре неколико недеља, на састанку Асан пленума [\[1\]](#) у Сеулу, на тему "Руковођење и наслеђе Арапског пролећа", професор политичких наука Мајкл Хадсон (Michael Hudson) заступао је ([argument](#)) потребу да се изнова размотри она идеја о изградњи држава. Можда је дошло време да се призна да спољне интервентне снаге нису у стању да "изграде" државу, или нацију – и то сигурно не у току недеља или месеци.

Из уста некога као што је Хадсон, који је често користио тај термин "изградња државе", ова критика звучи убедљиво. Када говоримо о изградњи држава, упадамо у инжењерску мисаону шему. Уосталом, и зграда се може успешно изградити само ако се узастопно следе одговарајући кораци (сипати бетон у темеље, изградња скелета, инсталација водовода, канализације и електричне мреже, изградња спратова и крова, итд.), па – кад се сваки корак на контролној шеми означи као обављен идемо даље на следећи корак. Од значаја је и то да се може чак направити и прорачун за шему о напредовању и завршетку изградње, а све то је могуће и убрзати ако време то захтева.

Овакву инжењерску шему видели смо пренету и на терен политике. Та и таква контролна шема, уз одговарајући календар, била је примењена у мисији у Ираку. Тамо је нагласак стављен на изградњу одговарајућег темеља (тј. новог Устава) и на директном преласку на испуњавање скелета те зграде (обука сигурносних снага, одржавање избора, итд.). Како је који корак (бар теоретски) извршаван, Ирак је требало да се приближава фази да има своје потпуно функционалне институције, што би омогућило да га Американци пусте из руку. Сличан приступ смо видели и у Авганистану – прављење

“реда вожње” за преношење одговорности на основу резултата контролне листе корака који представљају “напредовање” у правцу успешног исхода. То је основна стратегија стила “рашчисти – запоседни – изгради – предај”.

Недавни говор ([address](#)) председника Обама из Авганистана одражава баш тај тип размишљања. У складу са парадигмом [\[2\]](#) о изградњи држава, писци председниковог говора су следили шему којом се на изградњу државе гледа као на неки линеарни процес. Обама је назначио ([noted](#)

) да ће Американци и остали партнери „прећи у улогу помагача како сами Авганистанци буду напредовали... Ми изграђујемо трајно партнерство... То успоставља основицу за нашу сарадњу током следеће деценије, што укључује и узајамна обавезивања за борбу против тероризма и јачање демократских институција“. У неку руку, то је одјек оне тврдње Џорџа В. Буша да ће се Американци “уклањати“ паралелно с тим како Ирачани буду “јачали“.

У овој стратегији, наравно, постоји маса претпоставки, почев од тога да се верује да су Авганистанци спремни да искораче и прихвате заједно са Американцима [америчку] визију за борбу против тероризма и за изградњу демократије западњачког стила. А – то и јесте онај проблем: замишљање да је изградња државе неки архитектонски подухват, што доводи до лажних ишчекивања успеха. Јер: тако зграда расте ако има довољно новчаних средстава и опреме додељених том пројекту. Исто тако, било који знаци неуспеха мисије изградње неке државе се обично објашњавају тиме што је или буџет био недовољан, или што је било премало особља. То све изазива тежње за “таласом”: додатним слањем великог броја особља и/или новца, само да би се пројект довео у склад са временским планирањем.

Али, шта би се догодило ако бисмо променили терминологију и надаље говорили не о “изградњи државе“, него о “узгоју/гајењу државе“? Гајење изазива друкчији начин размишљања. Може се, тако, све учинити “исправно“ у процесу гајења, а усев опет може пропасти. Ту нема места очекивању да ће, ако се следи план, успех бити загарантован. Упркос најбољим намерама узгајивача, лоши временски услови, или лоше и сиромашно

тло могу довести до катастрофалног неуспеха.

Изградња државе је сама по себи револуционарна претпоставка, која верује да је не само могуће него је и пожељно да се одгурне прошлост и да се неком одлуком уведу нове институције. Насупрот томе, гајење државе се заснива на запажању Едмунда Берка (Edmund Burke) [\[3\]](#) да је одржива, еволуциона, промена могућа само ако се дела унутар постојећих граница наслеђених традицијом и искуством.

Узгој неке државе се мора започети процењивањем расположивих сировина. Многи неуспеси изградњи држава током последњих двеју деценија: Сомалије, Босне, Ирака и Авганистана настали су услед преурањених и брзих увоза институција које никако нису могле да се укорене у локалном друштву. Тако су, на пример, западне либерално-демократске нормe засноване на таквим стварима као што је концепт о лојалној опозицији, мирном преносу власти (где су, заузврат, они који власт предају, слободни од прогањања и узнемиравања), као и постојању неутралне државе која наткриљује и надилази локалне језичке, племенске, етничке и верске лојалности. Посматрано уназад – држава култиватор је можда могла да подржи ресторацију монархије у Авганистану, као први корак за васпостављање бар неког степена националног јединства и идентитета, а не да се задовољи изборима као извору суверенитета. Па најзад – да би се имала демократија, потребно је прво имати неки “демос” – тј. народ. Како у Ираку, тако и у Босни и Авганистану, бирачи не бирају националне политичаре него своје етно-секташке представнике. Насупрот томе стоје оне аутократске – али ипак монархије, које се модернизују, као оне у Јордану, Мароку и Катару, које су биле у стању да пруже бар неки осећај националног јединства и да уведу постепене, али одрживе политичке реформе. Слично томе, руководиоци, квази-монарси нпр. на Тајвану и у Сингапуру су били од помоћи за постављање темеља позитивним променама.

Хадсон је нагласио да је заиста веома тешко да се неке државе подухвате изградње других држава. Али – оно што оне могу чинити је да, ако желе да имају икакве шансе за успех, понуде помоћ у гајењу и неговању институција које морају бити органски укоренење у друштву на које се циља.

Гледање на тај процес као на гајење, а не као на изградњу, такође мења и очекивано време потребно за то. У пољопривреди, могу бити потребне године чекања до добијања првих плодова. Ово је, наравно, у супротности са оним познатим правилом од “три године” које је пре неколико година у “Нешенел интересу” изнео Стивен Мец ([by Steven Metz](#)) да

Американци нису вољни да помажу противустаничке кампање и кампање за изградњу држава које би требало да трају даље од хоризонта од 36 месеци. Али, узгајање државе би могло принудити на нов и поштенији дијалог са народом Америке, захтевајући од њега да прихвати дуготрајније хоризонте онда када се може показати да је одгајање неке државе заиста у интересу земље, као што се то и показало у случају Источне Азије.

У прошлости је долазило до успеха у узгајању држава – као у Јужној Кореји и на Тајвану, где пре тога није ни постојала модерна национална држава: онда када су успостављене институције – изведен је успешан прелазак на демократију. Другде су, упркос најбољим намерама, такви напори пропали. Али, такви процеси захтевају деценије: то су неопходно били и пројекти кроз периоде многих влада, где је процес прелазио из руку тима једног председника у руке оних следећег председника, али су били подупрти америчким гаранцијама безбедности које су пружале неопходну заштиту настајућим пупољцима да се развијају и расту.

Насупрот томе, данас је на делу систем "упадни/изаћи": у почетку се разглашавају претерано амбициозни циљеви, а како се мисија све више продужава, сви напори се пребацују на стратегију за некакав достојанствени излазак из тога. Парадигма изградње држава изазива мисао да је "лако" постићи успех уз ограничену цену коштања и у кратком року: То чини да је тешко одупрети се искушењу да се такве мисије започну и тако је све док оне не налете на окрутну реалност на терену. Промена тога, у правцу започињања разговора о гајењу држава би могла помоћи да се проблеми недавне прошлости не заборављају тако лако кад, у следећој прилици, дође до позива да се реконструишу пропала и пропадајућа друштва широм света.

Са енглеског посрбио: **Василије Клефтакис**

[\[1\]](#) Ево како АСАН пленум сам себе скромно (?) дефинише. „Годишњи састанак [у Сеулу] светски најутицајнијих личности из свих поља делатности, које на њему разматрају питања од великог значаја за друштво и свет. Спајајући на тај начин врхунске интелектуалце, АСАН пленум помаже да се одреди како се суочити са предстојећим изазовима.“ (Прим. В.К.)

[\[2\]](#) У овом случају аутор циља на политичку парадигму (складни склоп политичких

модела и теорија). (Прим. В.К.)

[3] Едмунд Берк, ирски филозоф и политичар из XVIII века, који се сматра оснивачем савременог конзерватизма. Упрошћено речено, он је на улогу државе према друштву, гледао као на улогу баштована према својој башти, јер баштован увек тежи да своју башту добро одржава. (Прим. В.К.)